

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 7ης Μαρτίου 2013*

«Κοινωνική ασφάλιση των διακινουμένων εργαζομένων — Άρθρο 46β του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 — Εθνικοί κανόνες που απαγορεύουν τη σώρευση — Σύνταξη γήρατος — Αύξηση του ποσού που καταβάλλει κράτος μέλος — Σύνταξη επιζώντος — Μείωση του ποσού που καταβάλλει άλλο κράτος μέλος»

Στην υπόθεση C-127/11,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το *arbeidshof te Antwerpen* (Βέλγιο) με απόφαση της 3ης Μαρτίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 11 Μαρτίου 2011, στο πλαίσιο της δίκης

Aldegonda van den Booren

κατά

Rijksdienst voor Pensioenen,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Ilešič, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, J.-J. Kasel (εισηγητή) και M. Safjan, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις L. Van den Broeck και C. Pochet, επικουρούμενες από τους P. Vanagt και E. Pools, advocaten,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuschitz και M. van Beek,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 46β του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ 1997, L 28, σ. 1), και όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τον κανονισμό (ΕΚ) 1386/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001 (ΕΕ L 187, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1408/71), καθώς και του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και των άρθρων 45 ΣΛΕΕ έως 48 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της A. van den Booren και του Rijksdienst voor Pensioenen (εθνικού συνταξιοδοτικού φορέα, στο εξής: ONP) σχετικά με την εφαρμογή των βελγικών κανόνων που απαγορεύουν τη σώρευση στο πλαίσιο καθορισμού του ποσού της βελγικής συντάξεως επιζώντος που έπρεπε να καταβληθεί στην εκκαλούσα της κύριας δίκης.

Το νομικό πλαίσιο

Η κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 ορίζει τα εξής:
«Οι ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που προβλέπονται από τη νομοθεσία κράτους μέλους σε περίπτωση σωρεύσεως μιας παροχής με άλλες παροχές κοινωνικής ασφάλισης ή με άλλα εισοδήματα πάσης φύσεως, εφαρμόζονται εις βάρος του δικαιούχου, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στον παρόντα κανονισμό, ακόμα και αν πρόκειται περί παροχών που αποκτήθηκαν δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους ή περί εισοδημάτων που αποκτήθηκαν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.»
- 4 Το κεφάλαιο 3 του κανονισμού 1408/71, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γήρας και θάνατος (συντάξεις)», περιλαμβάνει τα άρθρα 44 έως 51α.
- 5 Το άρθρο 45 του κανονισμού 1408/71 αφορά τον συνυπολογισμό των περιόδων ασφαλίσεως ή κατοικίας που διανύθηκαν υπό τις νομοθεσίες στις οποίες υπαγόταν ο μισθωτός ή μη μισθωτός εργαζόμενος για την κτήση, διατήρηση ή ανάκτηση του δικαιώματος λήψεως παροχής.
- 6 Η παράγραφος 1 του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71 καθορίζει τους εφαρμοστέους κανόνες σε περίπτωση που πληρούνται οι απαιτούμενες από τη νομοθεσία κράτους μέλους προϋποθέσεις όσον αφορά το δικαίωμα παροχών, χωρίς να καθίσταται απαραίτητη η εφαρμογή του άρθρου 45 του ίδιου κανονισμού. Η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου 46 προβλέπει τους εφαρμοστέους κανόνες σε περίπτωση που πληρούνται οι απαιτούμενες από τη νομοθεσία κράτους μέλους προϋποθέσεις για την απόκτηση δικαιώματος παροχών μόνο μετά την εφαρμογή του προαναφερθέντος άρθρου 45.
- 7 Το άρθρο 46α του κανονισμού 1408/71, το οποίο αφορά τις γενικές διατάξεις σχετικά με τις ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που εφαρμόζονται στις παροχές αναπηρίας, γήρατος ή επιζώντων, δυνάμει των νομοθεσιών των κρατών μελών, προβλέπει τα εξής:

«1. Ως σωρεύσεις παροχών της ίδιας φύσεως νοούνται, κατά την έννοια του παρόντος κεφαλαίου: όλες οι σωρεύσεις παροχών αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων που υπολογίζονται ή χορηγούνται βάσει των περιόδων ασφαλίσεως ή/και κατοικίας που έχουν πραγματοποιηθεί από ένα και το αυτό πρόσωπο.

2. Ως σωρεύσεις παροχών διαφορετικής φύσεως νοούνται, κατά την έννοια του παρόντος κεφαλαίου: όλες οι σωρεύσεις παροχών που δεν μπορούν να θεωρηθούν ως σωρεύσεις της ίδιας φύσεως κατά την έννοια της παραγράφου 1.

3. Για την εφαρμογή των ρητρών μείωσης, αναστολής ή καταργήσεως που προβλέπονται από τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους σε περίπτωση σωρεύσεως παροχής αναπηρίας, γήρατος ή επιζώντων με παροχή της ίδιας φύσεως ή διαφορετικής φύσεως ή με άλλα εισοδήματα, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι κανόνες:

- α) οι παροχές που αποκτώνται δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους ή άλλα εισοδήματα που αποκτώνται σε άλλο κράτος μέλος λαμβάνονται υπόψη μόνο εφόσον στη νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους προβλέπεται ότι λαμβάνονται υπόψη οι παροχές ή τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό·
- β) λαμβάνεται υπόψη το ποσό των παροχών που πρέπει να καταβληθεί από άλλο κράτος μέλος πριν από την αφαίρεση του φόρου, των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως και των λοιπών ατομικών κρατήσεων·
- γ) δεν λαμβάνονται υπόψη τα ποσά των παροχών που έχουν αποκτηθεί δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους οι οποίες χορηγούνται βάσει προαιρετικής ασφαλίσεως ή προαιρετικής συνεχίσεως της ασφαλίσεως·
- δ) όταν, δυνάμει της νομοθεσίας ενός μόνο κράτους μέλους, εφαρμόζονται διατάξεις περικοπής, αναστολής ή κατάργησης λόγω του ότι ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει παροχές της ίδιας ή άλλης φύσης, οι οποίες απορρέουν από τη νομοθεσία άλλων κρατών μελών ή άλλα εισοδήματα κτηθέντα στο έδαφος άλλων κρατών μελών, η μείωση της παροχής, που απορρέει από τη νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους, μπορεί να φθάσει μόνο μέχρι του ύψους των παροχών που απορρέουν από τη νομοθεσία των άλλων κρατών μελών [ή] από τα εισοδήματα που έχουν αποκτηθεί στο έδαφος των άλλων κρατών μελών.»

8 Η παράγραφος 1 του άρθρου 46β του κανονισμού αυτού, σχετικά με τις ειδικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε περίπτωση σωρεύσεως παροχών της ίδιας φύσεως οφειλόμενες δυνάμει της νομοθεσίας δύο ή περισσότερων κρατών μελών, ορίζει τα ακόλουθα:

«Οι ρήτρες μείωσης, αναστολής ή καταργήσεως, που προβλέπονται από τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους, δεν εφαρμόζονται σε παροχή που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 2.»

Η βελγική κανονιστική ρύθμιση

9 Το άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, περί γενικού κανονιστικού πλαισίου του συστήματος συντάξεων γήρατος και επιζώντος για τους μισθωτούς εργαζομένους [*Moniteur belge* (Βελγική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως) της 16ης Ιανουαρίου 1968], όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό διάταγμα της 9ης Ιουλίου 1997 (*Moniteur belge* της 9ης Αυγούστου 1997, στο εξής: βασιλικό διάταγμα της 21ης Δεκεμβρίου 1967), ορίζει τα εξής:

«Οσάκις ο επιζών σύζυγος μπορεί να αξιώσει, αφενός, σύνταξη επιζώντος δυνάμει του συστήματος συνταξιοδοτήσεως μισθωτών εργαζομένων και, αφετέρου, μία ή περισσότερες συντάξεις γήρατος ή κάποιο άλλο πλεονέκτημα που επέχει θέση τέτοιας σύνταξης δυνάμει του συστήματος συνταξιοδοτήσεως μισθωτών ή ενός ή περισσότερων άλλων συστημάτων συνταξιοδοτήσεως, η σύνταξη επιζώντος μπορεί να σωρευθεί με τις συντάξεις αυτές μόνον μέχρι ποσού ίσου προς το 110 % του ποσού της συντάξεως επιζώντος που θα ελάμβανε ο επιζών σύζυγος για πλήρη σταδιοδρομία.

[...]

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 10 Η A. van den Booren, εκκαλούσα της κύριας δίκης, γεννήθηκε στις 18 Αυγούστου 1920 και κατοικεί στο Maastricht (Κάτω Χώρες). Ο σύζυγός της, J. Bartels, ο οποίος απεβίωσε την 1η Μαρτίου 1982, είχε εργαστεί ως ανθρακωρύχος στο Βέλγιο κατά το παρελθόν, μεταξύ άλλων και κατά την περίοδο από το 1951 έως και το 1961.
- 11 Με διοικητική απόφαση της 11ης Ιουλίου 1986, το ONP χορήγησε στην A. van den Booren αναδρομικά από 1ης Αυγούστου 1985 βελγική σύνταξη επιζώντος, η οποία ανερχόταν στο ποσό των 1 879,03 ευρώ ανά έτος (δείκτης 319,78). Από την ίδια αυτή ημερομηνία, η εκκαλούσα άρχισε να λαμβάνει και ολλανδική σύνταξη γήρατος δυνάμει του Algemene Ouderdomswet (ολλανδικού νόμου περί γενικής ασφαλίσεως γήρατος, στο εξής: AOW), ανερχόμενη στο ποσό των 827,13 ευρώ μηνιαίως.
- 12 Με απόφαση της 20ής Μαΐου 2003, η ολλανδική σύνταξη γήρατος της A. van den Booren αυξήθηκε στο ποσό των 869,24 ευρώ ανά μήνα (ήτοι 10 430,88 ευρώ ετησίως), τούτο δε με αναδρομική ισχύ από 1ης Ιανουαρίου 2002.
- 13 Αιτία της αυξήσεως αυτής ήταν ότι, στο τέλος του έτους 2002, ο Ολλανδός νομοθέτης κάλυψε το νομικό κενό στις περιπτώσεις ορισμένων έγγαμων γυναικών οι οποίες κατοικούσαν στις Κάτω Χώρες και οι σύζυγοι των οποίων δεν είχαν ασφαλιστεί δυνάμει του AOW για τον λόγο ότι είχαν ασκήσει επαγγελματική δραστηριότητα στην αλλοδαπή κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 1957 μέχρι 1ης Ιανουαρίου 1980.
- 14 Στις 23 Ιανουαρίου 2004 το Bureau voor Belgische Zaken (Γραφείο βελγικών υποθέσεων κοινωνικής ασφαλίσεως) απέστειλε αντίγραφο της αποφάσεως της 20ής Μαΐου 2003 στο ONP.
- 15 Με συστημένη επιστολή της 12ης Αυγούστου 2004, το ONP γνωστοποίησε στην A. van den Booren ότι αποφάσισε να αναθεωρήσει την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1986, μειώνοντας τη βελγική σύνταξη της επιζώντος, η οποία την 1η Ιανουαρίου 2002 ανερχόταν στο ακαθάριστο ποσό των 2 845,49 ευρώ ανά έτος, στο ακαθάριστο ποσό των 1 866,18 EUR ευρώ ανά έτος (δείκτης: 107,30), τούτο δε για τον λόγο ότι, από την ίδια αυτή ημερομηνία, είχε αυξηθεί η ολλανδική σύνταξη της γήρατος. Με την ίδια επιστολή, το ONP κάλεσε την A. van den Booren να του επιστρέψει τις αχρεωστήτως καταβληθείσες κατά την περίοδο από 1ης Μαρτίου 2004 μέχρι και 1ης Ιουλίου 2004 παροχές, οι οποίες ανέρχονταν στο ποσό των 506,46 ευρώ.
- 16 Κατά των αποφάσεων με τις οποίες περικόπηκε η σύνταξή της επιζώντος και ζητήθηκε η επιστροφή των καταβληθέντων η A. van den Booren άσκησε προσφυγή ενώπιον του arbeidsrechtbank te Tongeren (δικαστηρίου εργατικών διαφορών του Tongeren), το οποίο, με απόφαση που εξέδωσε στις 21 Οκτωβρίου 2009, απέρριψε την προσφυγή ως αβάσιμη. Όσον αφορά ειδικότερα το επιχείρημα το οποίο προέβαλε η A. van den Booren και το οποίο στηριζόταν στο άρθρο 46α του κανονισμού 1408/71, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι δεν συνέτρεχε παράβαση του εν λόγω άρθρου. Καθόσον η ολλανδική σύνταξη γήρατος έπρεπε να θεωρηθεί πλεονέκτημα επέχον θέση συντάξεως, η βελγική σύνταξη επιζώντος έπρεπε να μειωθεί, σύμφωνα με το άρθρο 46α, παράγραφος 3, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 (βλ. απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, C-107/00, Insalaca, Συλλογή 2002, σ. I-2403).
- 17 Περαιτέρω, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν διαπίστωσε ούτε προσβολή του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου που επικαλέστηκε συναφώς η A. van den Booren (αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-165/91, van Munster, Συλλογή 1994, σ. I-4661 και της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, C-262/97, Engelbrecht, Συλλογή 2000, σ. I-7321) αφορούσαν, κατά την κρίση του, διαφορετικές καταστάσεις. Κατά το δικαστήριο αυτό, το άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους Βέλγους

υπηκόους που μένουν διαρκώς στο Βέλγιο όσο και στους διακινούμενους εργαζομένους, η εφαρμογή δε του κανόνα του άρθρου 52, παράγραφος 1, δεν συνεπάγεται οποιαδήποτε μείωση του συνολικού εισοδήματος της A. van den Booren.

- 18 Στις 27 Νοεμβρίου 2009 η A. van den Booren άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του arbeidshof te Antwerpen. Η εκκαλούσα υποστηρίζει ότι η εφαρμογή του άρθρου 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 συνιστά παράβαση του άρθρου 46α του κανονισμού 1408/71 και, εν πάση περιπτώσει, περιορισμό του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων που κατοχυρώνεται στα άρθρα 39 ΕΚ έως 42 ΕΚ. Η A. van den Booren παραπέμπει συναφώς στις προαναφερθείσες αποφάσεις Munster και Engelbrecht, δυνάμει των οποίων απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να ερμηνεύει το εσωτερικό δίκαιο σε συμφωνία με τις επιταγές του δικαίου της Ένωσης και να αφήνει ανεφάρμοστο το δίκαιο αυτό όταν, σε συνδυασμό με τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, οδηγεί σε αποτελέσματα αντίθετα προς τις εν λόγω επιταγές.
- 19 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το arbeidshof te Antwerpen αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δύο προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Είναι συμβατό με το δίκαιο [της Ένωσης], και ειδικότερα με το άρθρο 46α του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου [...] το άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [...], δυνάμει του οποίου η σύνταξη επιζώντος μειώνεται ως αποτέλεσμα της αυξήσεως της συντάξεως γήρατος που χορηγεί ο [ΑΟW], υπό το πρίσμα της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών που καθιερώθηκε με νόμο της 28ης Μαρτίου 1985[...];
- 2) Είναι συμβατό με το δίκαιο [της Ένωσης], και ειδικότερα με τα άρθρα [4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και 45 ΣΛΕΕ έως 48 ΣΛΕΕ], το άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [...], στο μέτρο που η διάταξη αυτή ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι ως σύνταξη γήρατος που χορηγεί ο [ΑΟW] πρέπει να νοείται η σύνταξη ή το που επέχει θέση συντάξεως πλεονέκτημα, κατά το εν λόγω άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος και, σε περίπτωση που διαπιστωθεί ασυμβατότητα, πρέπει να μείνει ανεφάρμοστο το άρθρο 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [...]»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

- 20 Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Βελγική Κυβέρνηση αμφισβήτησε, προκαταρκτικώς, το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως για τον λόγο ότι το αιτούν δικαστήριο ούτε παρέθεσε με επάρκεια το νομικό και πραγματικό πλαίσιο της υποθέσεως αλλ' ούτε και εξήγησε ικανοποιητικά την αναγκαιότητα υποβολής των προδικαστικών ερωτημάτων.
- 21 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι εναπόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της ένδικης διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής αποφάσεως να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται καταρχήν να απαντήσει (βλ. απόφαση της 10ης Μαρτίου 2009, C-169/07, Hartlauer, Συλλογή 2009, σ. I-1721, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, C-393/08, Sbarigia, Συλλογή 2010, σ. I-6337, σκέψη 19).

- 22 Επομένως, για τα ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ισχύει το τεκμήριο ότι είναι λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει την αίτηση που έχει υποβάλει ένα εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2006, C-94/04 και C-202/04, Cipolla κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-11421, σκέψη 25, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Sbarigia, σκέψη 20).
- 23 Τούτο όμως δεν ισχύει στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου περιγράφει επαρκώς το νομικό και πραγματικό πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης παρέχοντας, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί.
- 24 Εκτός αυτού, επισημαίνεται ότι στη Βελγική Κυβέρνηση παρασχέθηκε η δυνατότητα να τοποθετηθεί επί των υποβληθέντων ερωτημάτων, όπως προκύπτει από τις γραπτές της παρατηρήσεις που κατατέθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 25 Κατά συνέπεια, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί της ουσίας

- 26 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαινεται, στο πλαίσιο διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, επί του συμβατού κανόνων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, εντούτοις, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στα εθνικά δικαστήρια όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του δικαίου της Ένωσης και τους παρέχουν τη δυνατότητα να εκτιμήσουν το συμβατό των κανόνων αυτών προς τη ρύθμιση της Ένωσης (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1993, C-292/92, Hünermund κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-6787, σκέψη 8).
- 27 Επομένως, τα δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία επιβάλλεται να αναλυθούν από κοινού, πρέπει να εκληφθούν υπό την έννοια ότι αφορούν, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν προσκρούει στις διατάξεις του κανονισμού 1408/71, και ειδικότερα στο άρθρο του 46α, η εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία περιλαμβάνει ρήτρα δυνάμει της οποίας η σύνταξη επιζώντος που εισπράττεται στο εν λόγω κράτος μέλος μειώνεται λόγω της αυξησεως συντάξεως γήρατος που εισπράττεται βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους και αν, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, προσκρούει στο πρωτογενές δικαίο της Ένωσης, και ειδικότερα, στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, καθώς και στα άρθρα 45 ΣΛΕΕ έως 48 ΣΛΕΕ, η εφαρμογή τέτοιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως.
- 28 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, κατά πάγια νομολογία, ένας εθνικός κανόνας πρέπει να χαρακτηρίζεται ως ρήτρα μειώσεως, κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71, αν ο υπολογισμός τον οποίο επιβάλλει έχει ως αποτέλεσμα να μειώνεται το ποσό της συντάξεως την οποία ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αξιώσει λόγω του ότι ο ίδιος λαμβάνει παροχή εντός άλλου κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Insalaca, σκέψη 16).
- 29 Συναφώς, από το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 προκύπτει ότι οι ρήτρες μειώσεως που προβλέπει η νομοθεσία ενός κράτους μέλους εφαρμόζονται, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στον εν λόγω κανονισμό, εις βάρος των δικαιούχων που λαμβάνουν παροχή από το κράτος αυτό, οσάκις μπορούν να λάβουν και άλλες παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως ακόμη και αν οι παροχές αυτές αποκτήθηκαν δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Insalaca, σκέψη 22).

- 30 Εξαίρεση από την αρχή του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 προβλέπει το άρθρο 46β, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού που ορίζει ότι, σε περίπτωση σωρεύσεως παροχών της ίδιας φύσεως, οι ρήτρες μειώσεως που προβλέπονται από τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους δεν εφαρμόζονται σε παροχή που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 2, του ίδιου κανονισμού (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Insalaca*, σκέψη 23).
- 31 Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οι παροχές κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να θεωρούνται της ίδιας φύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, όταν το αντικείμενο και ο σκοπός τους, καθώς και η βάση υπολογισμού τους και οι προϋποθέσεις χορηγήσεώς τους είναι πανομοιότυπες (βλ. αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 1987, 197/85, *Stefanutti*, Συλλογή 1987, σ. 3855, σκέψη 12, της 11ης Αυγούστου 1995, C-98/94, *Schmidt*, Συλλογή 1995, σ. I-2559, σκέψη 24, και προπαρατεθείσα απόφαση *Insalaca*, σκέψη 24).
- 32 Το άρθρο 46α, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 διευκρινίζει ότι ως σωρεύσεις παροχών της ίδιας φύσεως νοούνται όλες οι σωρεύσεις παροχών αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων «που υπολογίζονται ή χορηγούνται βάσει των περιόδων ασφαλίσεως ή/και κατοικίας που έχουν πραγματοποιηθεί από ένα και το αυτό πρόσωπο». Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου 46α του κανονισμού 1408/71, οι παροχές που υπολογίζονται ή χορηγούνται βάσει των σταδιοδρομιών δύο διαφορετικών προσώπων δεν μπορούν να θεωρούνται ως παροχές της ίδιας φύσεως κατά την έννοια της εν λόγω παραγράφου 1 (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση *Stefanutti*, σκέψη 13, και απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 1998, C-366/96, *Cordelle*, Συλλογή 1998, σ. I-583, σκέψεις 20 και 21).
- 33 Στο μέτρο όμως που προκύπτει, λαμβανομένων υπόψη των γραπτών παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, ότι η σύνταξη επιζώντος που εισπράττει η A. van den Booren υπολογίστηκε βάσει της σταδιοδρομίας του αποβιώσαντος συζύγου της και ότι η ολλανδική σύνταξη γήρατος της καταβάλλεται ατομικά, οι δύο αυτές παροχές δεν μπορούν να θεωρηθούν ως παροχές ίδιας φύσεως εμπίπτουσες στην εξαίρεση του άρθρου 46β, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71.
- 34 Ως εκ τούτου, δεν αντίκειται στον κανονισμό 1408/71 η εφαρμογή εθνικού κανόνα που απαγορεύει τη σάρρευση όπως είναι ο κανόνας που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται τα όρια που επιβάλλει ο εν λόγω κανονισμός 1408/71.
- 35 Συναφώς, το άρθρο 46α, παράγραφος 3, στοιχείο δ', του κανονισμού 1408/71 προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι, στην περίπτωση που εφαρμόζονται οι εθνικοί κανόνες περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως ενός μόνον κράτους μέλους, λόγω του ότι ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει παροχές της ίδιας ή άλλης φύσεως οι οποίες απορρέουν από τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους, η μείωση της παροχής που απορρέει από τη νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους μπορεί να φθάσει μόνο μέχρι του ύψους των παροχών που απορρέουν από τη νομοθεσία του άλλου κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Cordelle*, σκέψη 14).
- 36 Επομένως, κατ' εφαρμογήν αυτού του κανόνα, η βελγική σύνταξη επιζώντος μπορεί να μειωθεί μόνον κατά το ύψος του ποσού της ολλανδικής συντάξεως γήρατος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Cordelle*, σκέψη 15).
- 37 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το συμπέρασμα που συνάγεται επί του ζητήματος αυτού είναι ότι δεν προσκρούει στο άρθρο 46α του κανονισμού 1408/71 η εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία περιλαμβάνει ρήτρα δυνάμει της οποίας η σύνταξη επιζώντος που εισπράττεται στο εν λόγω κράτος μέλος μειώνεται λόγω της αυξήσεως συντάξεως γήρατος που εισπράττεται βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους, εφόσον, ιδίως, πληρούνται οι όροι του άρθρου 46α, παράγραφος 3, στοιχείο δ'.

- 38 Εντούτοις, η ούτω διδόμενη από το Δικαστήριο ερμηνεία του κανονισμού 1408/71 δεν πρέπει να θίγει τη λύση που απορρέει από την ενδεχόμενη εφαρμογή διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου. Πράγματι, η διαπίστωση ότι ένα εθνικό μέτρο μπορεί να είναι σύμφωνο με διάταξη μιας πράξεως του παραγώγου δικαίου, εν προκειμένω του κανονισμού 1408/71, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι το μέτρο αυτό εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης (βλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, C-208/07, von Chamier-Glisczinski, Συλλογή 2009, σ. I-6095, σκέψη 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 39 Στο συγκεκριμένο ακριβώς πλαίσιο διερωτάται και το αιτούν δικαστήριο ειδικότερα αν, στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί, διαπιστώνεται η ύπαρξη παρεμπόδισης της ελεύθερης κυκλοφορίας, παρόμοιας με εκείνη στην οποία κατέληξε το Δικαστήριο με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις van Munster και Engelbrecht.
- 40 Συναφώς, υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι οι προπαρατεθείσες αποφάσεις van Munster και Engelbrecht αφορούσαν αποκλειστικά και μόνον την περίπτωση μείωσης της βελγικής συντάξεως ενός από τους συζύγους λόγω εφαρμογής του συντελεστή αγάμου αντί του συντελεστή εγγάμου κατόπιν χορηγήσεως στον έτερο σύζυγο συντάξεως ή άλλου πλεονεκτήματος επέχοντος θέση τέτοιας συντάξεως και όχι, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, την περίπτωση συρροής αξιώσεων του ίδιου πρόσωπου για βελγική σύνταξη επιζώντος και ολλανδική σύνταξη γήρατος.
- 41 Κατά συνέπεια, η λύση που επελέγη με τις εν λόγω αποφάσεις δεν μπορεί να ισχύσει σε μια κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης.
- 42 Κατά τα λοιπά, μολονότι, ελλείψει εναρμονίσεως σε επίπεδο της Ένωσης, εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις χορηγήσεως των παροχών στον τομέα των κοινωνικών ασφαλίσεων, εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως τις διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (βλ., συναφώς, ιδίως προπαρατεθείσα απόφαση von Chamier-Glisczinski, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 43 Συναφώς, όσον αφορά τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, αρκεί η υπενθύμιση ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ συνιστά εφαρμογή της θεμελιώδους αρχής κατά την οποία η δράση της Ένωσης περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, την εξάλειψη, μεταξύ των κρατών μελών, των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων (βλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1999, C-18/95, Terhoeve, Συλλογή 1999, σ. I-345, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 44 Κατά συνέπεια, προσκρούει στο δίκαιο της Ένωσης κάθε εθνικό μέτρο το οποίο, ακόμη και αν εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας, δύναται να θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τους κοινοτικούς υπηκόους, των θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνει η Συνθήκη (βλ. απόφαση της 1ης Απριλίου 2008, C-212/06, gouvernement de la Communauté française et Gouvernement wallon, Συλλογή 2008, σ. I-1683, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 45 Κατά πάγια νομολογία, εθνικά μέτρα, όπως τα περιγραφόμενα στην ανωτέρω σκέψη, είναι, παρά ταύτα, δυνατό να επιτρέπονται υπό τον όρο ότι με αυτά επιδιώκεται σκοπός γενικού συμφέροντος, ότι είναι κατάλληλα για τη διασφάλιση της υλοποίησης του σκοπού αυτού και ότι δεν υπερβαίνουν τα όρια του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Gouvernement de la Communauté française et gouvernement wallon, σκέψη 55 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 46 Επομένως, απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση συνάδει με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης όταν εξετάζει κατά πόσον ο βελγικός κανόνας που απαγορεύει τη σώρευση, ο οποίος εφαρμόζεται βεβαίως τόσο στους Βέλγους υπηκόους όσο και στους υπηκόους των άλλων κρατών μελών αδιακρίτως, περιάγει στην πραγματικότητα το ενδιαφερόμενο

πρόσωπο σε κατάσταση δυσμενέστερη εκείνης στην οποία βρίσκεται άλλο πρόσωπο και η οποία δεν χαρακτηρίζεται από κανένα διασυνωριακό στοιχείο, και, στην περίπτωση που διαπιστωθεί εν προκειμένω ύπαρξη τέτοιου μειονεκτήματος, αν ο επίμαχος εθνικός κανόνας δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους και είναι αναλογικός σε σχέση προς τον σκοπό που επιδιώκει θεμιτώς το εθνικό δίκαιο.

47 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στα υποβληθέντα ερωτήματα είναι η ακόλουθη:

- δεν προσκρούει στο άρθρο 46α του κανονισμού 1408/71 η εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία περιλαμβάνει ρήτρα δυνάμει της οποίας η σύνταξη επιζώντος που εισπράττεται στο εν λόγω κράτος μέλος μειώνεται λόγω της αυξήσεως συντάξεως γήρατος που εισπράττεται βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους, εφόσον, ιδίως, πληρούνται οι όροι του άρθρου 46α, παράγραφος 3, στοιχείο δ',
- δεν προσκρούει στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ ούτε η εφαρμογή τέτοιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως υπό τον όρο ότι αυτή δεν περιάγει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο σε κατάσταση δυσμενέστερη εκείνης στην οποία βρίσκεται άλλο πρόσωπο και η οποία δεν χαρακτηρίζεται από κανένα διασυνωριακό στοιχείο, και, στην περίπτωση που διαπιστωθεί η ύπαρξη τέτοιου μειονεκτήματος, δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους και είναι αναλογική σε σχέση προς τον σκοπό που επιδιώκει θεμιτώς το εθνικό δίκαιο, όπερ απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει.

Επί των δικαστικών εξόδων

48 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαινεται:

Δεν προσκρούει στο άρθρο 46α του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996, και όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τον κανονισμό (ΕΚ) 1386/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001, η εφαρμογή κανονιστικής ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία περιλαμβάνει ρήτρα δυνάμει της οποίας η σύνταξη επιζώντος που εισπράττεται στο εν λόγω κράτος μέλος μειώνεται λόγω της αυξήσεως συντάξεως γήρατος που εισπράττεται βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους, εφόσον, ιδίως, πληρούνται οι όροι του άρθρου 46α, παράγραφος 3, στοιχείο δ'.

Δεν προσκρούει στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ ούτε η εφαρμογή τέτοιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως υπό τον όρο ότι αυτή δεν περιάγει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο σε κατάσταση δυσμενέστερη εκείνης στην οποία βρίσκεται άλλο πρόσωπο και η οποία δεν χαρακτηρίζεται από κανένα διασυνωριακό στοιχείο, και, στην περίπτωση που διαπιστωθεί η ύπαρξη τέτοιου μειονεκτήματος, δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους και είναι ανάλογη προς τον σκοπό που θεμιτώς επιδιώκει το εθνικό δίκαιο, όπερ απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει.

(υπογραφές)